

YENİ DÜNYA ve YENİ BAĞIMSIZLIK

Mutlu Demirkan

Aydınlanma 1923, aşağı yukarı 7 yıldır Kemalizm ideolojisini bugünün ve geleceğin koşullarında yorumlamak ve Türkiye'yi yeni bir yüzyıla taşıyacak fikir ve projelerle donanmasını sağlamak için çalışmakta. Amacımızın sadece bir dergi çıkarmak olmadığını, Mustafa Kemal'in deyişiyle **'Devrimi bütünlemek'** olduğunu defalarca anlattık. Eski okurlarımız bilirler. Bu amaçla dergi çerçevesinde yola çıkışımızın üzerinden de aşağı yukarı 4 yılı aşkın zaman geçti. Bu Türkiye'de yayınlanan ekonomik ve siyasi olarak tamamen bağımsız fikir dergileri için oldukça uzun bir süre. Yine Kemalizmi yorumlamak üzere yola koyulan Kadro dergisinin bile (farklı tarihsel nedenler taşımakla birlikte) 3 yıldan fazla yaşamadığını anımsatırız.

Bu süreçte Aydınlanma 1923'ün çizgisi bazı çevrelerce bilinçli olarak saptırılarak gösterilmeye çalışıldı. Bunları yapan çevreler ciddi bir ideolojik tartışma niyetinde olmadıkları sürece yanıt verilmeyi de hak etmiyorlar. Ancak Aydınlanma 1923'le yeni tanışanların bu hareketin çizgisini kesin olarak anlayabilmeleri önemli.

Daha önce de defalarca belirttiğimiz gibi Aydınlanma 1923, Kemalizmin, kapitalizm ve sosyalizmden farklı bir ekonomik ve siyasi modele sahip olduğu görüşünü savunur. Bu modelin taşları, Cumhuriyet Türkiye'sinin ekonomik olarak görece daha bağımsız kaldığı 1930'lu yılların başında oturmaya başlar. Ve temel ilkesi ekonomik bağımsızlığı kurmak, Türkiye'nin kendine yeterli ve bölgesinde güçlü bir ekonomi olmasını sağlamak üzere, kendi kaynaklarını kullanıp ulusal bir özgüvenle gelişebileceği bir **programın** aşamaları *adım adım* uygulamaya konulur. Bu dönemde aynı zamanda toplum içinde ayrıcalıklı bir kesimin yaratılmaması için çaba sarfedildiği, ulusal olanakların kullanılmasında fırsat eşitliği ilkesinin yerleştirilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Bu dönem Mustafa Kemal'in ölümüne dek açıkları, eksiklikleri, yanlışlıkları hızla giderilen bir ekonomik gelişim çizgisi oluşturur. Bu dönem Kemalizmin eleştirel akılcı yöntemi özellikle ekonomik alanda başarıyla yaşama geçirdiği bir dönem olmuştur. Onun ölümünden sonrası, siyasi alanda olduğu gibi ekonomik alanda da program sekteye uğrar ve yavaş yavaş yozlaştırılarak ana çizgisinden sapar.

Bu dönemin temel ilkeleri, yurtiçinde sahip olduğu doğa, cevher ve insan kaynaklarını kullanarak kendi kendine yeterli bir ekonomi yaratmak, siyasi alanda başlatılan bağımsız gelişme hamlesini ekonomik bağımsızlığın temellerini atarak sağlamlaştırmaktır. Bir ikinci ana ilke de, bunlar yapılırken toplumun belirli bir kesimin kayırılmasına engel olmak ve modern bir toplumun çalışma yaşamındaki bütün kesimleri gerektiği ölçüde oluşturmaktır. Kapitalist sistemin yol açtığı gelir uçurumu ve küçüklerin yaşamasına olanak tanımayan vahşi rekabet ortamının oluşumuna izin verilmemiştir. Öte yandan özel girişimin ve sermayenin yetersiz kalması karşısında kurulan büyük devlet işletmelerinin ticari olmayan biçimde işletilmemesi zaafına da düşülmemiştir. Cumhuriyet Türkiye'sinin kamu işletmeleri, kendi ayakları üzerinde durabilen ticari nitelikte çalışabilmek üzere yapılandırılmış işletmelerdir. Ekonomik programın amaçları doğrultusunda bu işletmelerin en önemli ve temel özelliklerinden bazıları, gelir dağılımı istenilen düzeye ulaşana dek düşük gelirli kesimlerin ekonomik gereksinimlerini karşılamak, ülkenin stratejik gereksinimlerini sağlamak, ekonomi politikasını kurmayı sağlayacak bazı düzenleyici kurumları tesis etmek olarak sıralanabilir. Bu son amaca hizmet için örneğin tarım politikasını işletmeyi (çiftçinin emeğinin karşılığını vererek, tarımsal üretimin toplumun ve ihracatın gereksinimleri karşılayacak düzeyde yapılmasını sağlamak, bu amaçla fiyat kontrolünü yapabilmek, bu alandaki araştırma, geliştirme, tarım kültürünün geliştirilmesi gibi) sağlayacak tarımsal işletmeler ve ekonomik açıdan devletten bağımsız ve aynı zamanda sosyal kalkınmayı da destekleyen kooperatifler, üretici birlikleri oluşturulmuştur. **Kemalist Türkiye'nin o zamana kadar dünya üzerinde yayılmacı-sömürgeci güçlere karşı kazanılmış en keskin ve belirgin zaferin ardından bir bağımsızlık bildirgesi gibi 29 Ekim 1923'te cumhuriyeti ilan ederek başlattığı ulusal kalkınma savaşımı, emperyalizme karşı en sert çıkışlardan birini oluşturmuştur.**

Cumhuriyet Türkiye'sinin ekonomi politikasının bazı temel noktalarını anımsatmamızın nedeni bugünün Türkiye'sinin 21. yüzyılda dünya ekonomisi içinde alacağı rol ile bağlantılandırmaktır.

Bağımsızlık ilkesi geçerliliğini hâlâ korumaktadır. Cumhuriyet döneminde bağımsızlık, Sovyetler Birliği'ne ve onun sosyalist kalkınma biçimlerini denemeye çalışan geri kalmış

ülkelere dayattığı ekonomik ve siyasi modele olduğu kadar; Batının yüzyıllardır sürdürdüğü sömürgeci mantığı yepyeni biçimlerde, sinsice uyarlayarak az gelişmiş ülkelerin önüne koyduğu kapitalist *kalkınma* modeline de yeterince uzak durmaktı. Üçüncü Dünya, her iki kanadın sömürüsüne de uzak durarak kendisine özgü kalkınma yolları bulmak ve uygulamak zorundaydı. Kemalizm Türkiye için uygun olan ekonomik kalkınma modelini geliştirmek amacıyla yola koyulmuştu.

Bugün ise çokuluslu şirketlerin yönlendirdiği küreselleşmenin uluslararası meşrulaştırılması projesine ve gelişmekte olan ülkelerin elini kolunu bağlayacak yeni liberasyon politikalarını, çok kapsamlı bir plan dahilinde (kamunun ekonomideki rolünün her biçim ve anlamda ortadan kaldırılması paralelinde) dayatan ulusötesi örgütlere karşı durabilmeyi aynı anlamda bir *bağımsızlık* olarak tanımlayabiliriz. (*) Elbette ki bu kolay bir şey değildir. Bunun yapılması için uluslararası arenada siyasi ve ekonomik bir güce sahip olmak şart. Bunun için ise Türkiye'nin rekabet gücü ve stratejik kozlar açısından durumunu geliştirmesi gerekiyor. Bugünkü Türkiye küme düşmese de atlayabilecek yolda da değil.

İleriyi görebilen, ulusal potansiyelinin farkında ve ulusal çıkarlarını ön planda tutan bir ülke yönetiminin, Türkiye'nin ve gelişmekte olan ülkelerin izleyeceği yolun bir avuç çokuluslu sermaye temsilcisi tarafından dikte edilmesine karşı çıkması kaçınılmaz. Tabii böyle bir hareket belki Bandung Konferansı'ndan çok daha şiddetli bir karşı koyuş azmi ve bu hareketi başlatabilecek bir mertlik gerektiriyor. Ancak şu da unutulmamalı ki, tıpkı işverenin işçisine duyduğu gereksinim gibi çokuluslu sermayenin de pazar olarak, işgücü olarak her açıdan Üçüncü Dünya'ya gereksinim duyuyor.

Türkiye'nin şu andaki yönetimi ve politikacısından, işadamına kadar (şu anda) baskın olan gücü, çokuluslu sermayenin ya da onların kontrolündeki gelişmiş ülkelerin, (derecesi ne olursa olsun) geri kalmış ülkeler için çizdikleri kalıba girme konusunda gayet hevesli görünüyor. (Hükümetin uluslararası tahkim, özelleştirme, IMF reçeteleri gibi konularda ne kadar sadık ve içten olduğunu, öte yandan büyük iş adamlarımızın yani şu anda Türkiye'deki büyük özel sermayenin sahiplerinin -bir anlamda aynı zamanda hükümetin de- küreselleşme ile ilgili nutuklarını anımsayalım.)

Ancak bu dayatmayı gönüllü olarak kabul etmeyen pek çok geri kalmış ülke de yok değil. Nisan ayında Havana'da yapılan G77 diğer ve daha bilinen adıyla Üçüncü Dünya Zirvesi bunu açıkça ortaya koydu. Küba Devlet Başkanı Fidel Castro ve Nijerya Devlet Başkanı Olesagun Obejango'nun başını çektiği pek çok geri kalmış ülke -ne yazık ki Türkiye'den hiç bir lider, Bandung Konferansı'nda olmadığı gibi orada da aralarında değildi- Yeni Dünya Düzeni adı altında çokuluslu sermayenin desteği altında gelişmiş ülkelerin bu dayatmasına karşı çıkmaya çabaladı. Ancak pek de başarılı oldukları söylenemez. Çünkü bu 77 ülkenin 76'sı (Küba hariç) IMF'den ve onun denetimi ile uluslararası finans kuruluşlarından kredi kullanıyor ve geleceklerini de bu borçlara bağlı olarak kurmuşlardı. Doğal olarak Castro'nun hazırladığı sert dilli karşı çıkış bildirgesi -bu haliyle- imzalanamadı ve 2000'li yılların ilk (umarım sonuncusu olmaz) Üçüncü Dünya Zirvesi de böylece pek de ciddi bir ses seda çıkaramadan kapanmış oldu.

Evet 21. yüzyılın bu bağımlı (paraya, ekonomik ilişkilere, teknolojiye, gelişimi üreten güce yani çokuluslu sermayeye) ortamında egemen güce karşı ciddi bir karşı koyuş çok kolay görünmüyor. Bunu yapan ender ülkelerin de -Küba ya da son zamanlarda biraz Ekvator gibi- ekonomik ve dolayısıyla siyasi geleceği açıkçası pek de parlak görünmüyor. Gerçi umarız bir şekilde yaşamayı sürdürür ve büyük sermayenin küresel egemenliğine karşı koyuşun başarılı örnekleri olarak benzer durumdaki ülkelere model olur, yol gösterirler.

Bugünün Türkiye'si'nin bunları yaparken karşılaşacağı başlıca zorluklar neler olacaktır? Öncelikle Dünya Ticaret Örgütü'nün yeterince gelişmemiş pazarları sanayileşmiş ülkelerin yani çokuluslu şirketlerin hizmetine açmak için hazırladığı liberalleşme programına bir dur denmesi gerekecektir. IMF'ye, reçetelerine, kredi notlarına hayır demek... Avrupa Birliği'ne ödün üstüne öden vermekten vazgeçmek? Uluslararası tahkim gibi çokuluslu sermayenin bir ülkeye girmek için artık şart koştuğu kriterleri kabullenmemek... Bütün bunları yapmak, yeni emperyalizme ciddi anlamda karşı bir tavır sergilemek ambargo gibi (başta tabii ki ABD olmak üzere) siyasi ve ekonomik yaptırımları, dünya ticaretinden soyutlanma gibi riskleri beraberinde getirecek midir? Doğal olarak evet. Ama bütün bunlardan elde edilecek zarar, emperyalizmin bugüne kadar bizden aldıklarından ve almakta olduklarından fazla mıdır?

Tabii ki burada egemen sermayeye karşı çıkıştan kastımız sözde bir karşı koyuş değil,

donanımlı ve planlı bir karşı koyuş. Ulusal kaynakların önce ulusun gereksinimleri için ve adil bir biçimde kullanılabilmesini sağlamak, bu başarıldıktan sonra da barışçıl amaçlarla diğer ülkelerle işbirliği yapmak. Karşı koyuşu güçle bir ekonomik yapılanma ve modelle sağlam temellere oturtmak. 1930'lar Türkiye'sinde başarıldığı gibi.

Elbette yukarıda sözünü ettiğimiz rekabet gücünü ele geçirmeden ve söz söyleme/tavır koyma gücüne erişmeden keskin bir karşı çıkış geri tepecek, Türkiye'yi uluslararası arenada yalnızlığa itecektir. Ancak hedef bu şekilde belirlendikten sonra bir yandan rekabet gücünü arttırmaya, dünyanın geleceğine şekil verecek teknolojileri ve üretim biçimlerini geliştirip kullanmaya çalışarak bir yandan da ulusal çıkarların çokuluslu sermayenin çıkarları karşısında itirazsız feda edilmesine karşı koyarak yani pazarlık gücümüzü kullanarak bu aşamaya ulaşmamız gerekiyor. Bu çok yönlü, çok amaçlı ve bütün aşamalarının birbirine koşut ilerlemesi gereken bir toplum mühendisliği projesi gerektirir. Böylesi bir proje ise uygulama teorisini açısından Kemalist ideolojinin temel noktalarından biridir. (Bu gücün nasıl geliştirileceği ayrı bir yazı alanı ve Aydınlanma 1923'ün üzerinde çalıştığı konuların başında geliyor.)

Türkiye'nin kendisine böyle bir ekonomik siyasi hedef belirleyerek bu hedefi ayrıntılı bir kalkınma planı ile desteklemeli ve geliştirmekte olan ülkelere örnek oluşturmalıdır. Geride bıraktığımız yüzyılın başında olduğu gibi... Yaklaşan yeni yüzyıl bu açıdan yitirilmemesi gereken bir zaman dilimidir. Emperyalizmin yeni versiyonlarına planlı bir karşı koyuş, elbette hiç de kolay bir olgu değil. Ancak artık küreselleşme masasına teslim olmuş uykumuzdan silkinip seçimimizi yapmamız gerekiyor. Ya nüfusun yüzde 1'ine sahip olanların kaynakların ve dolayısıyla refahın üçte birine sahip olmasına ve bu oranların giderek keskinleşmesine sessiz kalacağız ya da geliştirmekte olan ülkeleri ulusal çıkarlara sahip çıkmaya yöneltecek hareketin öncülüğünü yapacağız.

Notlar

(*) Bugün dünya ekonomisi, çokuluslu sermayenin kontrolündedir. Bu sermaye, bugünün güçlü hükümetlerini bile kontrolü altında tutmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşmakta olan seçim kampanyalarına ABD kökenli dev çokuluslu şirketlerin yaptıkları bağış milyar dolarlar düzeyindedir ki bu rakam Türkiye gibi pek çok geliştirmekte olan ülkenin ulusal üretimlerini aşmaktadır. Bu çokuluslu sermayenin (bazıları daha doğru olarak ulusötesi sermaye olarak adlandırmakta) zaten fiili olarak sahip olduğu gücü meşrulaştırarak pekiştirme, arttırma girişimlerini Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) ya da başka isimler altında uzun süre önce başlattığını gördük. Çokuluslu sermaye, maddi ve siyasi gücünü gerek giderek düşük maliyetle üretim yapmak (hammaddeyi ve emeği daha ucuza kullanarak); gerekse üretim dışındaki kazanç yöntemlerini daha fazla kullanmak için (finans kapitalin küreselleşmesini arttırarak rant ve spekülasyon gibi yollarla) geliştirmekte olan ülkelerde önüne çıkan siyasi, ekonomik, hukuki, bürokratik, altyapısal engelleri aşmak için yeni uluslararası anlaşma ve görüşmeleri dayatmaktadır. Bu güç, geliştirmekte olan ülkeleri, işlerine gelen ekonomi politikalarına göre şekillendirmek amacıyla yıllardır kullandıkları Dünya Bankası, IMF, Uluslararası Yatırım ve Kalkınma Bankası, MIGA gibi kurumların üstüne artık GATT ya da sonradan kazandığı adıyla Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) adını alan çok daha kapsamlı ve bağlayıcı bir örgütü eklemiştir. DTÖ, çokuluslu sermayenin yukarıda sözünü ettiğimiz yöntemlerle kazancını arttırabilmesi için dünya pazarındaki engelleri kaldırma görev ve yetkisiyle donatılmış bir yeni-emperyalist kurumdur.